

Friedrich Weilenmann i el correu d'Andorra

*Gerhard Lang-Valchs**

Català

Friederich Weilenmann i el correu d'Andorra

Aquest article vol presentar primer Friedrich Weilenmann, les seves relacions amb Andorra i el seu paper en aquest país, per explicar seguidament quins eren els seus plans i els dels andorrans a propòsit de la creació d'un correu modern i com varen intentar posar-los en pràctica. Més enllà s'analitzaran els passos fets per part espanyola amb la intenció de "reorganitzar el correu", com es deia oficialment. Espero que al final no solament quedin clares les diferents motivacions de les parts implicades sinó també que la visió actual del naixement, tant de l'oficina de correus espanyola com de la francesa, es completi amb aquests aspectes nous.

Castellano

Friederich Weilenmann y el correo de Andorra

Con este artículo se quiere presentar primero a Friedrich Weilenmann, sus relaciones con Andorra y su papel en este país para explicar seguidamente cuales eran sus planes y los de los andorranos a propósito de la creación de un correo moderno y como intentaron ponerlo en práctica. También se analizarán los pasos dados por parte española con la intención de "reorganizar el correo", como se decía oficialmente. Espero que al final no solamente queden claras las diferentes motivaciones de las partes implicadas sino también que la visión actual del nacimiento, tanto de la oficina de correos española como de la francesa, se complete con estos aspectos nuevos.

Français

Friederich Weilenmann et sa contribution à la modernisation du système postal en Andorre

Le but de cet article est de présenter à Friedrich Weilenmann, ses liens avec l'Andorre et son rôle dans ce pays pour expliquer quels étaient ses objectifs et ceux des andorrans à propos de la création d'un courrier moderne et comment ils ont tenté de le mettre en marche. Outre, on analysera les démarches effectuées du côté espagnol pour « réorganisé le courrier » dit ainsi officiellement.

J'espère qu'à la fin de cet article non seulement les vraies motivations des deux parties impliquées seront claires mais aussi que la vision actuelle de sa naissance, aussi bien du bureau de la poste espagnole que le bureau de la poste française, se verra complétée par ces nouvelles données.

* Gerhard Lang-Valchs
langvalchs@iservicesmail.com

Des de que Derek W. Tanner¹ va publicar els seus articles sobre la història postal andorrana se sap que a les valls pirinenques d'Andorra existia fins ben entrats els anys vint del segle passat únicament un servei postal bastant rudimentari. No s'havia desenvolupat com en altres països europeus un sistema de correus amb funcionaris propis, segells, etc. Tant per a França com per a Espanya Andorra va ser finalment –com ho diu repetidament el suís Friedrich Weilenmann en el seu llibre²– poc més que “une quantité négligeable”. Sota aquesta premissa sembla comprensible per a un observador poc informat que Espanya tardés mig segle des del Congreso Mundial de la Unión Postal Universal de 1878 per instal·lar realment la seva oficina de correus a Andorra, oblidant-se de la concessió de poder encarregar-se del servei postal de les Valls feta en aquell congrés i renovada una vegada i una altra amb les signatures de tots els participants en els següents congressos.

Res més allunyat de la veritat històrica d'aquesta visió, perquè des dels anys 70 del segle XIX hi va haver per part andorrana, francesa i espanyola, i fins i tot per part privada, diverses iniciatives³ enfocades a l'organització d'un servei postal millor a les Valls. Però totes i cadascuna varen fracassar per l'oposició d'un o diversos dels interessats o afectats.

Tanmateix, no va ser l'organització del Congreso Postal Internacional de Madrid el 1920, ni tampoc la iniciativa del recentment instituït bisbe Guitart de la Seu d'Urgell, qui per altre costat havia aconseguit restablir el règim de franquícies d'Andorra per part del govern espanyol, pràcticament oblidat durant els anys de la Guerra Mundial, les que varen aconseguir treure Andorra del seu oblit. Tampoc no va ser la iniciativa del Sr. Weilenmann, a partir de 1926, ni la reacció del Govern i/o dels seus funcionaris a propòsit el que va donar un nou impuls a la solució de la qüestió postal, sinó quelcom en un principi totalment aliè a tot això i que fins ara no ha sigut descobert ni considerat: el Tractat internacional per al reglament i la limitació del comerç de l'opi, presentat per l'anomenada 2a Conferència internacional sobre l'opi de 1924-25.

Aquest article vol presentar primer Friedrich Weilenmann, les seves relacions amb Andorra i el seu paper en aquest país per explicar seguidament quins eren els seus

1. TANNER, D. W. “The Postal History of Andorra”. *Valira Torrent*. [Ene. 1975, pág. 1-6; nov. 1975, pág. 2-6; febr. 1979, pág. 1-5; oct. 1976, pág. 1-ss].

[<http://apsc.free.fr/vt1-1/index.htm#topanchor>] = 1a parte [Els enllaços porten a les altres parts.]

2. Friedrich Weilenmann *Die Wahrheit über die Pyrenäenrepublik Andorra*. Zurich, 1939.

3. Una descripció (detallada) de les diferents iniciatives queda reservada per a un futur treball.

plans i els dels andorrans a propòsit de la creació d'un correu modern, i com varen intentar posar-los en pràctica. Més endavant s'analitzaran els passos fets per part espanyola amb la intenció de "reorganitzar el correu", com es deia oficialment. Espero que al final no solament quedin clares les diferents motivacions de les parts implicades sinó també que la visió actual del naixement, tant de l'oficina de correus espanyola com de la francesa, es completi amb aquests aspectes nous.

Friedrich Weilenmann va néixer el 10 de juny de 1880 a Zurich (Suïssa) i treballava en els anys 20 del segle passat com a corredor de bestiar en el seu país. Com diu ell mateix,⁴ va ser el 1922 quan va tenir el primer contacte amb andorrans, en una fira de bestiar a Chur. Els va donar un cop de mà a l'hora d'organitzar el transport del bestiar comprat allà a través de França (i Espanya) fins a Andorra. A aquests primers contactes en varen seguir uns altres que varen acabar per despertar el seu interès per aquest país pirinenc i varen desembocar en un primer viatge, el 1925. Les seves vivències i experiències durant el viatge per aquest país endarrerit, amb la seva "estructura estatal" medieval,⁵ i la seva estada el varen impressionar tant que va decidir fer alguna cosa per ajudar als andorrans a treure el seu país del retard. La seva passió naixent pels andorrans i el seu país, que solia comparar amb la seva pàtria estimada, el va portar a pensar que de la mateixa manera que els seus compatriotes helvètics havien aconseguit, anys enrere, emancipar-se dels seus senyors feudals també els andorrans havien d'agafar les regnes del seu destí polític i social i modernitzar el seu país, mancat pràcticament de carreteres modernes i comunicacions, escoles i hospitals, subministrament elèctric i correu propi i alliberar-se de la tutela dels senyors feudals.

La seva contribució seria iniciar "la introducció d'una administració de correus conforme al reglament de la Unió Postal Universal"⁶ organitzada segons l'exemple súis. Aquesta administració generaria uns guanys gens menyspreables sobretot a través de la venda de segells per al mercat filatèlic; aquests ingressos s'usarien per al finançament de projectes per al desenvolupament i la modernització del país, perquè a Andorra no es cobraven impostos.

Abans de parlar de fets concrets, fem una ullada a la situació política andorrana per fer-nos una idea de les dificultats amb què s'havia d'enfrontar Weilenmann a l'hora d'intentar posar en pràctica els seus plans.

Andorra era un petit estat sense constitució segons el nostre entendre modern. En aquest camp, el desenvolupament polític modern havia passat de llarg del petit territori. La base de la vida en comunitat era l'anomenat *Pareatge* de 1278, una espècie de contracte feudal medieval entre el bisbe d'Urgell i el comte de Foix, i el dret consuetudinari resumit en els anomenats llibres del *Politar* i el *Manual digest*, resultat de la jurisprudència i la jurisdicció a través dels segles. I aquesta herència medieval va

4. F. W., pàg. 99

5. Andorra es veu com l'estat més antic d'Europa; la Constitució, tanmateix, data de 1993.

6. F. W., pàg. 100

començar a crear cada cop més problemes i era –sobretot en el camp econòmic–, més que un ajut, un destorb, perquè les lleis, les resolucions i els reglaments compilats no s'adequaven satisfactòriament a les necessitats, les exigències i les possibilitats dels temps moderns, en què els països europeus començaven lentament a acostar-se políticament a estructures democràtiques i a unir-se cada vegada més estretament no solament en el camp econòmic.

Els caps de casa, els caps dels clans familiars més influents i normalment més rics de terratinents i ramaders, el nombre i la composició dels quals gairebé no havia canviat al llarg dels segles, elegien entre ells 12 –més tard 24– representants per a l'anomenat Consell General o de les Valls, que presidien el síndic general i el seu representant. Els drets que exercien eren de tipus administratiu o de política interior segons els nostres conceptes moderns. No havia existit a efectes pràctics cap orientació cap a l'exterior més enllà de les fronteres dels seus veïns. Aquesta és la raó per la qual mai no havia estat necessari reglamentar o delimitar les competències corresponents en allò que avui anomenariem l'àrea de la política exterior. En el (no tan teòric) cas de la usurpació de drets o de l'afirmació de la competència o no competència pel president de la República Francesa o el seu delegat per a Andorra o pel bisbe d'Urgell no es podia posar en pràctica cap mesura concreta en contra; per manca d'una jurisdicció i òrgans executius independents no quedava cap més remei que mobilitzar l'(altra) part i recordar-li els seus interessos respectius.

La multitud de publicacions sobre la *questió d'Andorra* entre 1870 i 1930, a França més que a Espanya, mostra punts de vista en part bastant diferents entre els dos països i fins i tot dins de cada país sobre quins drets tenien les parts implicades i com s'havien d'exercir.

Per a Friedrich Weilenmann els primers que calia tenir en compte eren naturalment els representants d'Andorra, dels quals havia d'obtenir un manament oficial per poder negociar en nom seu. Després hi havia el president de la República Francesa, com a hereu dels drets dels comtes de Foix i del rei de França, i el bisbe d'Urgell, que havien d'exercir el seu poder de coprínceps de forma igualitària; però tampoc no calia oblidar Espanya, ja que li havien adjudicat les nacions signatàries del Congrés de la Unió Postal Universal de 1878, la "República d'Andorra" –així ho deia el text– a efectes de competència postal.

La iniciativa ideada per Weilenmann va ser solament un pas en tota una sèrie d'accions emparades i dutes a terme per alguns dels més importants membres del Consell General. La seva meta final era tenir les mans lliures per millorar les condicions de vida a Andorra a través d'un desenvolupament econòmic, sense traves per part dels coprínceps, que acostaria el país als temps moderns i, paral·lelament, o més aviat com a base per poder-ho assolir, aconseguir-ne la independència política i el reconeixement internacional del seu país. Com que no es permetia ni l'existència ni la constitució de partits, eren sobretot algunes de les persones electes els representants i defensors d'aquestes idees i tendències polítiques. Aquest moviment va portar, amb passos petits dins d'àrees diverses, fins a l'anomenada *Revolució Andorrana*

de 1933. No obstant això, va tenir un final abrupte l'agost del mateix any, amb la intervenció de cinquanta gendarmes francesos sota el comandament del coronel René Baulard.

Weilenmann, a qui s'havia atorgat poc temps abans el títol de ciutadà honorari, va haver de deixar el país, igual que altres membres del Consell General amb els quals havia defensat les mateixes idees. Junt amb ells va intentar formar un govern a l'exili i mobilitzar protestes internacionals contra aquella acció militar; va cofundar l'Associació d'Emigrants Andorrans a Barcelona, el periòdic de la qual, *L'Andorrà*, també va cofinançar. En esclatar la Guerra Civil Espanyola va haver de cessar en les seves activitats relacionades amb Andorra. La darrera va ser la publicació d'un llibre el 1939 a Zurich per compte propi amb el qual pretenia divulgar la veritat sobre Andorra, segons deia el títol. Friedrich Weilenmann va morir el 23 d'abril de 1953 a la seva ciutat natal. Els apunts i documents que va deixar i que segurament ens ajudarien a comprendre millor la història de l'Andorra d'aquells anys –malauradament– s'han perdut per sempre.

Després de la debacle germanoaustríaca en la Primera Guerra Mundial, es va fundar la Societat de Nacions amb la signatura del Tractat de Versalles per part dels vencedors. Segons els seus estatuts, la lluita contra l'esclavatge i el comerç de l'opi era una de les seves metes, de les quals s'ocupava el Comitè Central de l'Opi. I aquest comitè havia presentat el 19 de febrer de 1925 a la fi de la 2a Conferència de l'opi el Segon Tractat de l'opi per a la seva signatura i ratificació. Al mateix temps es convidava els estats no membres, segons el paràgraf 35, a unir-se al tractat. Això va fer Andorra amb la signatura del síndic general, Pere Font.

Quan el ministre d'Afers Exteriors francès es va assabentar per una carta del secretari general de la Societat de Nacions⁷ del 6 de novembre de la signatura no va tardar a protestar en nom de França. Als andorrans els va negar el dret d'unir-se per signatura d'un (propi) representant a l'esmentat tractat: aquest dret el tindria exclusivament el ministre d'Afers Exteriors francès, ja que Andorra no tenia personalitat jurídica pròpia. Una comunicació sobre aquesta nota per part del secretari general de la Societat de Nacions al ministre de l'Estat espanyol⁸ no va quedar sense resposta. Madrid va refutar enèrgicament l'argumentació francesa.⁹ A la recerca d'arguments a favor de la pròpia posició es varen trobar molts documents útils en els arxius del Ministerio del Estado.¹⁰ En el decurs de l'estira-i-arronsa de les setmanes entre Madrid i París els implicats per part del govern de Primo de Rivera es varen adonar que la qüestió postal referent a Andorra seguia sent encara un problema sense solució satisfactòria. I la reorganització de la política exterior, però també

7. C. L. 37.1925.V, esmentat segons els documents del Ministerio de Asuntos Exteriores de España (AMAE, R 1379, exp. 2, 19)

8. AMAE, R 1379, exp. 02, 55 (carta del 09-4-25 en la versió que va dirigida al ministre d'Estat espanyol).

9. AMAE, R 1379, exp. 02, 52 (carta del 30-4-25).

10. AMAE, R 1379, exp. 02, 54 et al.

de les comunicacions, era una de les prioritats del dictador. En aquest ambient i a la vista del que havia passat el 1906 va néixer la idea de crear un *fait accompli*¹¹ amb un cop de sorpresa, per mantenir les poques opcions espanyoles a Andorra i, potser, ampliar-les. En la sessió del 28-12-1926 el Consejo de Ministros decideix "reorganitzar el correo" a Andorra.

Ja durant la seva primera estada a Andorra el 1925 Weilenmann havia començat a desenvolupar les primeres idees i plans que poguessin ajudar el desenvolupament del país, discutits amb el vicesíndic Cairat i Pere Torres Riba, que hi mostraren interès.

De retorn a Suïssa va començar a informar-se a consciència sobre la forma d'organitzar i posar en pràctica una administració de correus. Va preparar detalladament el següent viatge al Pirineu i va començar a sondejar el terreny davant la Unió Postal Universal, a Suïssa, on li varen explicar la delicada i complicada situació jurídica. També va aconseguir despertar l'interès d'alguns amics i coneguts pels seus plans. Com que ja sabia que un dels primers i potser més importants interlocutors seria el bisbe d'Urgell va convèncer l'exarquebisbe Raymund Netzhammer,¹² amic seu que passava al monestir d'Einsiedeln la seva jubilació, perquè l'hi acompanyés i l'ajudés. Com que Weilenmann gairebé no parlava francès i (encara) no parlava espanyol, podria ser-li d'extrema utilitat, ja que li serviria d'intèrpret i home de confiança.

Weilenmann havia desenvolupat un pla detallat per a l'organització de l'administració de correus a Andorra.¹³ Inclouïa l'obertura d'oficines i/o punts de servei a la capital i a les sis parròquies, la formació del personal administratiu i de carters per especialistes suïssos, l'expedició de segells de correu, l'administració postal sota la responsabilitat andorrana i l'adhesió a la Unió Postal Universal com a membre de ple dret.

Entre Nadal i Cap d'Any (del 22-12 al 31-12-1925) Weilenmann va visitar Andorra amb el bisbe Netzhammer. Hi va passar només un dia; totes les seves activitats les va organitzar des de Barcelona abans de tornar a Suïssa, on ja tenia concertada una entrevista amb el president de la Confederació Helvètica, Motta, el dia 1 de febrer. En el decurs de la reunió va informar el seu president sobre l'inici de la seva iniciativa i sobre els passos planejats següents. I, sembla, que també va acordar la següent entrevista.

Poc abans d'una setmana i mitja més tard, el 13 de febrer, va emprendre el següent viatge, també acompanyat per l'exbisbe. Després d'una primera trobada amb el vicesíndic Cairat van anar tots, el dia 16, a l'audiència acordada al desembre al Palau

11. El cop d'efecte més conegut de Primo de Rivera era probablement el desembarcament de les tropes espanyoles a Alhucemas després d'una retirada anterior, amb la qual cosa aconseguí acabar la guerra del Marroc en el decurs de poques setmanes.

12. Weilenmann no anomena en el seu llibre ni el monestir d'Einsiedeln (Suïssa) ni el nom del bisbe, però les anotacions en el diari de Netzhammer i una carta del pintor suís Albert Pfister a Netzhammer que es troben a l'arxiu del monestir (5. A; C. 5. B; C. 8) confirmen i completen el seu relat.

13. F. W., pàg. 107 i s.

Episcopal de la Seu, a la qual va assistir a més del mateix copríncep el vicari general. Al bisbe i al seu secretari la iniciativa proposada els va semblar interessant i digna de donar-hi suport. I el copríncep va dir que estava disposat a recomanar a Weilenmann i defensar la idea en les futures negociacions a Madrid, cosa que realment va fer.

Després d'aquest èxit inicial es varen enfocar les negociacions a Madrid i a París no sense abans tornar a informar-ne i consultar-ho al president suís (27-4), que seguia donant suport a la iniciativa i que va intentar ajudar amb una o diverses cartes de recomanació.

El 7 de juliol va començar la tercera ronda. Després de tornar a passar per Andorra la següent meta és Madrid. Les converses no podien ser res més que negociacions prèvies, una primera presa de contacte a causa del temps disponible; almenys a Madrid tenia com a molt un dia i mig per entrevistar-se amb representants de l'administració de Correos i del ministeri de l'Estat (avui Afers Exteriors), ja que el dia 14 havia d'estar a París. I malgrat l'ajut per part de diplomàtics de l'ambaixada suïssa, tampoc no va haver-hi més que converses prèvies que varen acabar amb el consell de resumir les idees i les propostes de forma escrita i presentar-les a les autoritats competents.

Els resultats d'aquelles primeres negociacions no eren gaire esperançadors; Weilenmann, no obstant això, es mostra confiat.¹⁴ En la seva carta al Consell General de data del 24-7-1927 diu que no creu que abans del proper congrés mundial de l'UPU a Londres (1930) hi pugui haver algun conveni que solucioni la qüestió postal. La millor manera d'aconseguir les esperades concessions per part de França i Espanya la veu en una enèrgica i insistent posició reivindicativa.

A París serà rebutjada la sol·licitud, que ja tenia preparada. A Madrid, on s'havia entrevistat amb funcionaris de l'administració de Correos i del ministeri de l'Estat li havien dit que havia de presentar una sol·licitud formal al ministre d'Estat en què havia d'explicar les seves intencions i presentar les autoritzacions corresponents. A més se li havia indicat que Espanya no estaria (mai) d'acord amb una associació andorrana a la Unió Postal i que un intent d'associar-s'hi duria al bloqueig i aïllament postal d'Andorra. Això té la seva lògica, perquè Espanya no volia perdre el dret d'organitzar el correu andorrà.

El 26 d'octubre (segell d'entrada del 28-10) Weilenmann envia una carta al ministre d'Estat com a apoderat oficial d'Andorra i del bisbe d'Urgell –com ell mateix diu– que demostra que tant els andorrans com ell han extret les conseqüències de les primeres converses a Madrid: els andorrans no demanaran l'associació a la Unió Postal si Espanya accepta que Weilenmann s'encarregui oficialment del correu andorrà. Deu dies abans López Lagos, el director del departament de Comerç del ministeri de l'Estat i encarregat dels "asuntos postales andorranos", havia rebut la carta del bisbe Guitart en què defensava la iniciativa de Weilenmann i la recomanava com a molt positiva per als interessos andorrans.

14. F. W., pàg. 124 i s.

En una nota marginal del 31-10 a la seva sol·licitud es llegeix que no es pot accedir a la seva petició ja que la reorganització del servei postal a Andorra havia sigut aprovada pel Consejo de Ministros el 1926. El mateix dia el rei signa la Real Orden corresponent i dos dies més tard se n'informa l'ambaixador de França. Només el 8-11 López Lago comunica al bisbe la resposta negativa adduint que la planificació per a la reorganització del servei postal ja està (molt) avançada. No esmenta la imminent obertura de l'oficina espanyola ni la corresponent Real Orden.

Desconeixent la situació real, Weilenmann segueix insistint al bisbe i aquest després d'una altra conversa amb el suís li segueix donant suport. El dia 25-11 envia una altra carta a López de Lago. Suggereix que Weilenmann s'encarregui de l'organització d'un servei postal com a plenipotenciari andorrà i encarregat del govern espanyol; les condicions exactes es negociarien més endavant. És més que comprensible que a aquestes alçades els espanyols ja no estaven disposats a fer marxa enrere i ni tan sols varen contestar aquella carta. L'1-1-1928 s'obre l'Oficina Española de Correos, al centre de la capital andorrana, així com les seves delegacions a les diferents parròquies.

El bisbe d'Urgell se sent enganyat per la iniciativa unilateral espanyola i protesta.¹⁵ Els francesos –avisats feia temps que alguna cosa es mouria en la qüestió postal– no havien mogut fitxa i no s'havien posat en contacte ni amb el copríncep episcopal ni amb els andorrans. El Consell General al principi no sap com reaccionar. La gent planera a Andorra que no hi pensava ni s'adonava de les possibles implicacions polítiques; estava encantada amb aquest nou servei, que suposava una millora que facilitava considerablement l'enviament de cartes cap i a través d'Espanya.¹⁶

Als francesos, que ja sabien que alguna cosa passaria, naturalment no els agradava la mesura espanyola. Hi havia voluntat però no hi havia possibilitat de reaccionar. I quines mesures que prometessin un cert èxit s'haguessin pogut prendre? L'única cosa hagués sigut una intervenció militar, però el temps hivernal i les carreteres tallades per la neu ho impediien, ni tampoc semblava una mesura adequada en aquesta situació. El que no els interessava era atiar més el foc i provocar una (greu) crisi pels assumptes del correu. Vista aquesta situació poc favorable, França presenta una protesta bastant moderada. Veient la inviabilitat d'altres mesures o amenaces demana que es canviï l'*artículo andorrano* en el següent congrés de la Unió Postal Universal a Londres. En lloc de concedir a Espanya el dret exclusiu del servei postal a Andorra, el congrés de Londres hauria de nomenar d'un cop i per sempre França i Espanya com a posseïdors conjunts d'aquest dret.¹⁷ I com que els espanyols pel seu costat

15. L'opinió de Tanner, que pel que es veu es basa en la de Josep M. Guitart Vidal (Història d'Andorra), no sembla correcta. Guitart Vidal sosté que el bisbe va ser avisat de la mesura espanyola amb retard (sense que aportí proves documentals) i va deixar d'oposar-s'hi després d'una disculpa formal del mateix Primo de Rivera, que donava el seu vistiplau al nomenament dels funcionaris espanyols, cosa per a la qual no he pogut trobar cap evidència corresponent.

16. Els espanyols, no obstant això, no organitzen el repartiment per carteres dins d'Andorra. RO núm. 201, 1 del 29-2-1928, publicat el 3 de març de 1928 en la Gaceta de Madrid.

17. Una iniciativa quasi idèntica havia estat iniciada per França el 1906. Tanmateix, no queda clar per què finalment no es va arribar a fer. (AMAE, 2303, 575/76)

sabien que no serien capaços d'impedir la instal·lació paral·lela d'una oficina postal francesa sense provocar per la seva part una crisi en el servei postal amb França i per tant amb mig Europa i a més donarien als andorrans una raó de pes per demanar a la Unió Postal la seva associació com a membres de ple dret, van donar el seu vistiplau al canvi de l'*artículo andorrano* en les negociacions prèvies del congrés de Londres, insistint, de tota manera, que Espanya fos el país que s'anomenés primer en el nou text de la contracte.¹⁸

Al Boletín Oficial núm. 1755 del 9-8-1930, en l'ordre núm. 660, es notifica oficialment l'acord de Londres i es ratifica que a partir de l'1 d'agost ambdós països s'encarregaran conjuntament dels serveis de correu a Andorra. Per evitar males interpretacions en el futur s'estableixen i delimiten les respectives competències i se subratlla que tota actuació ha de tenir en compte els interessos d'Andorra. El 16 de juny de 1931 el correu francès obre el propi despatx, que es dedicarà a la conducció d'enviaments des de, a i a través de França.

Però amb aquests esdeveniments no s'acaba encara la moguda història postal d'aquells anys. Està encara per arribar l'intent d'instal·lar una línia aèria entre Barcelona i Andorra utilitzant l'aeròdrom d'Els Inferns, prop de la Seu d'Urgell. Mentre que, un cop acabats els necessaris vols d'assaig, la sol·licitud d'una concessió definitiva s'estava tramitant al ministeri de Comunicacions, la sobtada mort del pilot va posar el punt final al projecte. I els segells de correu aeri andorrans previstos per a l'ús en l'esmentada línia a la fi no van arribar a expedir-se.¹⁹

Friedrich Weilenmann diu haver estat el primer a intentar organitzar un servei postal a Andorra. Dificilment podia conèixer les anteriors iniciatives, que dataven d'uns vint anys enrere i que els mateixos andorrans ja havien oblidat.

Tret que no es descobreixin nous documents, només podem especular sobre les raons i els motius que van portar al Consell General a la seva decisió del 18 de maig de 1926 de fer imprimir segells per al servei de correu intern d'Andorra. Sembla que (encara) no s'havia elaborat cap pla concret vist que els detalls s'havien de determinar més tard.²⁰ No manca de plausibilitat suposar que es basava en la iniciativa de Weilenmann i els seus amics al Consell, els que primer volien una decisió positiva a favor d'un servei propi independentment de com s'organitzaria finalment.

Durant un any i mig oficialment no es mou fitxa. L'11 de novembre de 1927 el Consell debat la sol·licitud de Weilenmann. Havia demanat que se l'autoritzés a organitzar un servei postal andorrà propi i negociar-lo a Madrid, París i Berna. Al bisbe, per cert, no se l'esmenta. La sol·licitud és denegada.

Weilenmann havia portat converses i negociacions, amb autorització oficial, com ell diu, i amb el consentiment del síndic Cairat i segurament també d'altres membres

18. AMAE R 444, 129/129a.

19. Els detalls els conté l'article de Carlos Romo: "The 1932 'semi-official' Airmails". Valira Torrent 15 (març 1982), pàg. 2-9, 16 (oct. 1982), pàg. 2-5 i 17 (març 1983), pàg. 2-4. [<http://apsc.free.fr/vt16-1/index.htm>]

20. Llibre d'actes, LDA 1,259

del Consell a la Seu d'Urgell, Madrid, París i Berna. A Madrid, tanmateix, només va poder presentar l'autorització i el contracte de concessió adés rebutjats pel Consell en un esborrany sense omplir ni signar.²¹

Sembla que ni a Andorra ni a la Seu ningú dels que podrien influir en l'assumpte postal no sospitava que en la decisió sobre la instal·lació d'una oficina de correu ja no s'hi podia influir. La decisió sobre l'obertura de despatxos postals a la capital i a les sis parròquies de les Valls ja s'havia pres feia temps. Cap dels més afectats per la decisió s'havia assabentat del Real Decreto núm. 1448 del 26 de novembre de 1927 ni de la rectificació del 21 de desembre (núm. 1548) publicades a la *Gaceta de Madrid*. Tampoc no s'havien adonat dels preparatius. El lloguer i l'arranjament d'edificis i oficines per part dels espanyols tant al mateix centre de la capital com a les parròquies semblava que no havia cridat l'atenció a ningú. O simplement no s'ho varen prendre seriosament? Com s'explica el fet que les protestes contra la mesura no varen començar fins setmanes més tard, quan una majoria del Consell General està disposada a actuar i quan la instal·lació de les oficines ja és un fet consumat?

Tan sols en el decurs de la discussió sobre la mesura espanyola i les possibles implicacions polítiques que començava aleshores, els andorrans s'adonen que han estat sorpresos per esdeveniments i decisions preses per tercers sobre els quals ningú no els ha informat ni ha volgut preguntar-los o demanar-los llur opinió i consentiment. Així, es reuneix el Consell General en sessió extraordinària el 2 d'abril i decideix demanar al bisbe que intervingui davant les autoritats espanyoles per protestar en nom dels andorrans contra la vulneració dels privilegis i els drets dels andorrans que ni tan sols havien sigut informats ni consultats amb anterioritat.

Veient el que diu el text exactament, hom s'adona que només som al principi de la discussió política. La protesta oficial no va encara contra la instal·lació de l'oficina de correus, sinó contra l'ús dels segells de franqueig: el que molesta als consellers és que s'usin segells espanyols amb l'efígie del rei amb la sobrecàrrega *Correos – Andorra*.

La sessió següent del 9 de juliol fa palès que tant el bisbe com el Consell no saben què fer. La cita textual de la resposta del bisbe a la carta del Consell en el protocol de la sessió deixa clar que en el fons no pot ni vol fer (ja) res en contra de la mesura espanyola. Dóna el seu consentiment al nomenament dels funcionaris espanyols encarregats del servei i a la mesura en general, i ressalta la millora que significa per al servei postal a Andorra, la qual cosa és objectivament correcta. Per no quedar en evidència i per no haver de pronunciar-se oficialment, el bisbe autoritza explícitament al Consell General com a prova de confiança (!) que formuli ell mateix una protesta oficial escrita i li permet emprendre els viatges necessaris per aclarir la qüestió postal.

La resposta del Consell General, que mentrestant havia presentat una protesta escrita i havia organitzat manifestacions prop de la seu del delegat del govern francès per

21. Els formularis esborranyats buits es troben entre els documents del Ministerio de Asuntos Exteriores (AMAE, R 444, 193-95).

als assumptes d'Andorra a Perpinyà, va ser la decisió de crear una administració de correu pròpia i d'emetre segells propis.

Mentre l'oficina espanyola funcionava cada cop millor i superava les dificultats dels primers dies, la iniciativa andorrana no va resultar tan fàcil de posar en pràctica. Com que a un tal senyor Fernando Escalas ja se li havia atorgat una concessió d'emetre segells a Andorra, se li prorroga el termini donat amb catorze mesos. Però fins i tot després d'aquest temps no s'aconsegueix res de concret. L'emissió dels segells –i només de l'emissió parla el text expressament– podia haver fracassat per la manca de professionalitat en la confecció.²² Si a part d'això hi hagués hagut intents de moure alguna cosa en aquest assumpte pot no sorprendre que ni espanyols ni francesos encara estiguessin disposats a negociar sobre el tema.

Fins a principi del gener de 1930 no passa res de concret, així que, un cop vençut el termini, el Consell General forma el 4 de gener una comissió encarregada d'esbrinar les possibilitats d'emetre (un) segell(s) per al servei postal intern. Com que no hi ha cap resultat concret, al cap de quatre setmanes es torna a debatre el problema i es decideix dirigir-se directament als coprínceps.

A causa dels acords hispanogals previs al Congrés de Londres i dels preparatius per a l'obertura d'una oficina francesa, els contactes per part dels andorrans –si és que varen existir– ja no tenien cap perspectiva d'èxit. Quatre mesos més tard (21 de maig) el Consell decideix sol·licitar a les administracions de correu francesa i espanyola que admetin un franqueig intern addicional per a Andorra. Al mateix temps es decideix encarregar a la comissió postal que determini quines mesures es podrien prendre contra ambdues administracions perquè suspenguin les respectives (noves) activitats a les Valls.

Mentrestant s'havien posat d'acord, no només França i Espanya, sinó també el bisbe, sobre la modificació de l'estatus d'Andorra en els convenis de la Unió Postal, i l'obertura de l'oficina francesa era tan sols qüestió de mesos. Però el desencant i les protestes seguien, com ho demostren els decrets del 14 de setembre i del 18 de desembre de 1930. Però contra la unió dels Coprínceps i del ministerio d'Afers Exteriors de Madrid, les protestes van quedar només en espeter nec. Prendre mesures perquè Espanya fes marxa enrere –quines?– era impossible. El protocol de Londres serà presentat als andorrans com a norma legal acceptada per tots (menys ells mateixos) i que cal ser acceptada per tots, ells inclosos.

Però el Consell General encara no es dona per vençut. L'única, malgrat que llunyana, esperança que quedava era Friedrich Weilenmann. Fins i tot després del rebuig de la seva sol·licitud el 1927, ell no havia abandonat el seu projecte i – sempre amb el suport d'alguns amics influents– havia seguit amb la seva dèria. Ja el dia 24 d'abril de 1929 s'havia presentat novament davant el bisbe amb la idea d'imprimir i posar a la venda un segell de 4 pessetes a l'estil *Pro-Juventute* suís, amb una tirada

22. Així almenys ho suggereixen el text i les reproduccions dels assajos i els comentaris pertinents en les pàgines 134-135 a *Philandorre: Vallées d'Andorre Catalogue National spécialisé*. París, 1978.

de 15.000 unitats no sense subratllar que part dels guanys serviren perquè ell es pogués rescabalar de les seves despeses anteriors. Sembla que el bisbe no va considerar la idea (del tot) impensable ja que va tornar a recomanar la iniciativa a Madrid com a iniciativa favorable per a Andorra. El seu consentiment final, tanmateix, dependria de diversos punts: 1) ell es reservava el dret de donar per bo el disseny gràfic; 2) la part espanyola hi hauria d'estar d'acord, i 3) una part dels guanys encara per determinar correspondria al Consell General. També aquest projecte va ser rebutjat per l'administració espanyola.

Amb la mateixa idea –ara, tanmateix, ja no amb motiu del mil·lennari de la primera junta del Consell General– Weilenmann va rebre el 21 de setembre de 1931 el suport majoritari a la Casa de la Vall.²³ Però els intents de fer realitat un segell propi andorrà van ser en va. El 24 de febrer de 1933 es reconeixen a Friedrich Weilenmann els seus esforços a favor d'Andorra: el Consell General el nomena ciutadà honorari.²⁴ I com a expressió de la voluntat majoritària se li renoven expressament totes les autoritzacions necessàries per negociar l'associació d'Andorra com a membre de ple dret a la Unió Postal Universal. I en cas que ho aconseguixi, se li concedeix la concessió postal per a tres anys.

Amb les modificacions del dret de vot de la primavera de 1933 va començar l'anomenada *Revolució andorrana*. En molts articles de la premsa francesa i espanyola d'aquells dies es comentaven els nous aires que corrien per les Valls; als països més allunyats, com és lògic, se sentia menys. Una (nova) constitució devia de ser elaborada. I quedava prou clar que la influència dels coprínceps –si encara hi havien de jugar algun paper– seria bastant limitada. Andorra devia deixar enrere les estructures medievals i encaminar-se cap una república democràtica moderna. Quasi paral·lelament varen començar, sobretot per part francesa, preparatius per posar fi a aquest desenvolupament.²⁵ El final va arribar el 18 d'agost amb l'entrada de cinquanta gendarmes francesos. Aquesta intervenció va interrompre el moviment polític independentista que pretenia eliminar totalment la influència dels coprínceps²⁶ i de retruc es va resoldre la qüestió postal d'un cop per sempre.²⁷

No puc, així doncs, compartir l'opinió de Tanner que afirma que havien sigut els problemes jurídics i les possibles complicacions polítiques resultants de l'estatus especial d'Andorra la causa per la qual Espanya no actués en nom de la concessió en el Congrés Postal de 1878 i implantés abans una administració pròpia de correus o reorganitzés els serveis. Tal com va actuar el govern espanyol el 1928 hagués pogut

23. LDA 1, 275a

24. LDA 1, 280a

25. BAULARD, R. "La gendarmerie française dans les Vallées d'Andorre, 18 août - 9 octobre 1933". *Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales* LVIII (1943), pp. 137 - 223

26. Aquest moviment va tenir molts adeptes entre els andorrans a l'estranger (Barcelona), on va seguir fins a la Guerra Civil Espanyola. Entre aquesta i la Segona Guerra Mundial va caure pràcticament a l'oblit. Després mai més no va tornar a assolir rellevància ni majories.

27. Adhuc la Constitució Andorrana de 1993 no ha pogut tocar la doble administració postal de les Valls d'Andorra.

28 Una excepció es pot veure fins a cert punt només en el temps comprès entre l'anomenada Nova Reforma (1866) i la fi de la (1a) Revolució Andorrana de 1881.

actuar també abans, i les possibles conseqüències polítiques no hagueren sigut –o hagueren pogut ser– molt diferents o més complicades, ja que s’hauria pogut comptar amb el suport del bisbe copríncep, que estava aleshores fins i tot més necessitat de l’ajut i del suport espanyols que no pas després.

Van ser la falta d’estabilitat i continuïtat política que es feien patents en les Guerres Carlistes i els canvis pactats de gabinets i partits governants, les guerres colonials, la pèrdua de les darreres possessions d’ultramar i finalment la Primera Guerra Mundial els que van marcar altres metes i no van deixar que Andorra, com a “quantitat negligible”, ocupés un lloc de cert relleu en la política (exterior) espanyola.²⁸ Era pràcticament impossible treure profit de les relacions hispanoandorranes ni per a la política interna ni per a l’exterior qualsevol que fos la seva índole; més aviat es perdien per les franquícies duaneres concedides sumes (encara que nímies comparades amb el pressupost estatal) per les quals els espanyols no obtenien res a canvi. Generalment regnava a Espanya un gran desconeixement de la situació d’Andorra i un desinterès quasi absolut.

Tampoc el fet que la política exterior espanyola canviés d’orientació amb l’arribada al poder de Primo de Rivera (1923) va influir en principi en les relacions amb Andorra. Va ser un fet casual que va fer que el país pireneic atragués l’atenció dels funcionaris del ministeri de l’Estat. El punt d’arrancada va ser la protesta francesa contra la signatura del contracte contra el comerç d’opi presentat a Ginebra pel Comitè central de l’opi per part del síndic general, Pere Font. Sembla que la nota va ser redactada amb certa precipitació. Aquesta protesta contra la signatura andorrana va provocar una forta reacció espanyola, que posava en entredit no solament la interpretació francesa de l’estatus d’Andorra en els punts allà referits. En aquest context és significatiu que s’esmentin de forma detallada i literal les fórmules lleugerament diferents acordades amb França en el si dels congressos de l’UPU entre 1879 i 1924 i que les usin per la seva argumentació.

Encara que (fins ara) no s’hagi pogut trobar en els arxius ordres a propòsit que vinculin explícitament el projecte de reorganització del correu a Andorra amb el que s’ha exposat anteriorment, la coincidència en el temps em sembla per si mateixa suficientment reveladora. L’argumentació oficial que esmenta i explica expressament el (hagut) desinterès per Andorra i insisteix en els intents de frenar la influència francesa a les Valls²⁹ demostra a judici meu amb suficient claredat que cal interpretar la decisió ministerial del desembre de 1926 en aquest mateix sentit. Solament a la discussió de quin ministeri signaria per al crèdit necessari³⁰ es va deure que la realització dels plans es prolongués més del que inicialment estava previst.

Un altre indicatiu que apunta en la mateixa direcció és que des del principi no estava planejat participar ni consultar i ni tan sols informar ni els coprínceps ni els andorranos.

28. Una excepció es pot veure fins a cert punt només en el temps comprès entre l’anomenada Nova Reforma (1866) i la fi de la (1a) Revolució Andorrana de 1881.

29. AMAE, R 444, exp. 10/12, 44

L'obertura d'una oficina de correus era per a Espanya, a part de les subvencions pels col·legis espanyols, la possibilitat més fàcilment viable i probablement l'única factible per influir en els assumptes d'Andorra i no quedar-ne quasi totalment al marge.

Tots els afectats es veuen confrontats amb fets consumats i al bisbe no li queda cap més sortida que aprovar en un intercanvi de notes la iniciativa espanyola a *posteriori*, no sense ressaltar que Espanya no podrà deduir d'aquest gest benèvol drets polítics en o bé sobre Andorra.³¹

Només així s'explica l'acceptació quasi ingènua de les propostes de Weilenmann per part del bisbe Guitart, que no sabia res dels plans espanyols. Recomana les seves iniciatives i les defensa reiteradament.³² No s'adona del paper que juga Weilenmann ni de les veritables intencions d'alguns dels membres del Consell que li donaven suport més o menys obertament: la qüestió postal era per a ell i alguns dels síndics expulsats d'Andorra després del fracàs de la revolució de 1933 solament un més entre els problemes per resoldre i la meta final del qual era l'abolició de l'*estato* de les Valls. Així que recomana i defensa a Madrid també la iniciativa d'imprimir un segell *Pro-Juventute* a l'estil suís, sense que hi veiés un impediment en la ja consumada instal·lació de l'oficina espanyola feia dos anys.

La iniciativa de Friedrich Weilenmann i dels andorrans es va iniciar massa tard. L'única possibilitat de convertir-se en realitat s'hagués donat en el suposat cas que Andorra hagués aconseguit establir una constitució moderna i democràtica pròpia, que per altra banda hagués suposat la fi de l'estatus polític especial i també, a la llarga, el final de la independència política. Ens movem, per suposat, en el terreny de l'especulació, però resulta difícil imaginar que Andorra hagués sobreviscut com a país lliure i independent als esdeveniments de la Guerra Civil espanyola i de la Segona Guerra Mundial sense la protecció dels dos coprínceps.

Weilenmann i els seus col·laboradors andorrans van ser engolits, sense que se n'adonessin, pels esdeveniments. Culpar el bisbe i les seves intrigues³³ del fracàs no és correcte, i no és veritat pel que fa a la qüestió postal. L'administració francesa veia des del principi la iniciativa amb mals ulls i la rebutjaria per raons fonamentals.³⁴ Una altra raó no menys important era la pèrdua d'influència a les Valls. Sembla que també hi varen poder influir interessos particulars del ministre d'Assumptes Exteriors francès, Tardieu, com ho suggereixen repetides vegades les notícies difoses per diverses agències publicades en molts periòdics internacionals de l'època. Un cop instal·lada l'oficina de Correus a Andorra la Vella era impensable comptar amb concessions franceses i menys encara amb altres d'espanyoles.

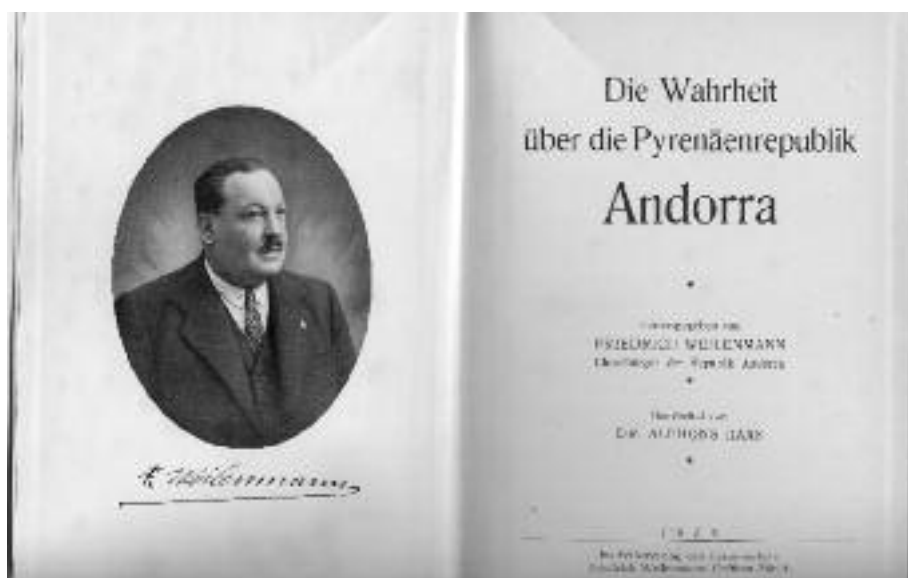
30. AMAE, R 444, exp. 10/12, 198/99

31. AMAE, R 444, exp. 10/12, 206

32. AMAE, R 444, exp. 10/12, 197 et al

33. F. W., pàg. 106/7

34. França sempre rebutjava implicar estrangers en els assumptes d'Andorra. Ho demostra pel que fa a la qüestió postal la correspondència i sobretot la negativa final relativa a l'oferta de l'alemany Otto Bickel d'organitzar el correu andorrà. (AMAEF, CPA 17)

Ehrenbürgerurkunde
 verliehen vom Generalrat von Andorra
 an Friedrich Weisenmann am 24. Februar 1933

Fonts

AMAE: Archivo del Ministerio de Asuntos Exteriores de España

AMAEF: Archive du Ministère des Affaires Etrangères

LDA: Llibre d'actes, Arxiu Nacional d'Andorra

Nota

Aquest article ha estat publicat en alemany "Friederich Weilenmann und seine Bemühungen um ein modernes Postwesen in Andorra" a *Andorra-Philatelie*, 77, p. 1980-1995.